

СИНТАКСИС. ПУНКТУАЦІЯ

ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ

СИНТАКСИС

- **ЦЕ РОЗДІЛ ГРАМАТИКИ,ЩО ВИВЧАЄ БУДОВУ РЕЧЕНЬ І СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ТА СПОСОБИ ПОЄДНАННЯ В НИХ СЛІВ, А ТАКОЖ ПРАВИЛА ТВОРЕННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕЧЕНЬ І СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ.**

ПУНКТУАЦІЯ

- **РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ – СУКУПНІСТЬ ГРАФІЧНИХ ЗНАКІВ, ЩО НЕ НАЛЕЖАТЬ ДО АБЕТКИ ДАНОЇ МОВИ, А СЛУГУЮТЬ ЗАСОБОМ ВІДОБРАЖЕННЯ ТИХ ОЗНАК (ЧИННИКІВ) ПИСЕМНОЇ МОВИ, ЯКІ НЕ МОЖУТЬ БУТИ ПЕРЕДАНІ ЛІТЕРАМИ ТА ІНШИМИ ПИСЕМНИМИ ПОЗНАЧЕННЯМИ. ТАКИМИ ЗНАКАМИ Є: КРАПКА, КОМА, КРАПКА З КОМОЮ, ДВОКРАПКА, ТИРЕ, ДЕФІС, ЗНАК ОКЛИКУ, ДУЖКИ, ЗНАК ПИТАННЯ, ЛАПКИ ТОЩО.**

Основною синтаксичною одиницею є

речення.

- **ЦЕ ПОСЛІДОВНІСТЬ СЛІВ ЧИ ОКРЕМЕ СЛОВО, ЩО ВИРАЖАЄ ЗАКІНЧЕНУ ДУМКУ ПРО ФАКТИ, ПОДІЇ, ЯВИЩА, УКАЗУЄ НА ВІДНОШЕННЯ ПОВІДОМЛЮВАНОВОГО ДО ДІЙСНОСТІ.**
- **ЛЮДИ, БЕРЕЖІТЬ МИР НА ПЛАНЕТІ.**

РОЗПОВІДНІ ПИТАЛЬНІ СПОНУКАЛЬНІ

- **РОЗПОВІДНЕ** – речення, комунікативне завдання якого полягає в констатації якого-небудь факту або відповіді на поставлене запитання.

Сизі дуби стоять над озерною тишею.

ПИТАЛЬНЕ

- МОДАЛЬНИЙ РІЗНОВИД РЕЧЕННЯ, ЗА ДОПОМОГОЮ ЯКОГО МОВЕЦЬ, ВИКОРИСТОВУЮЧИ СПЕЦІАЛЬНІ ЗАСОБИ, НАСАМПЕРЕД ІНТОНАЦІЙНІ ТА ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ, ЗАПИТУЄ ПРО ЩО-НЕБУДЬ ІЗ МЕТОЮ ОДЕРЖАТИ ВІДПОВІДЬ.
- *Чи може художник змалювати ось такий петрівчанський вечір?*

СПОНУКАЛЬНЕ

- РЕЧЕННЯ, ЩО ВИРАЖАЄ СПОНУКАННЯ СПІВРОЗМОВНИКА АБО ЧИТАЧА ДО ВИКОНАННЯ / НЕВИКОНАННЯ ДІЇ, ПОЗНАЧЕНОЇ ДІЄСЛОВОМ АБО ІНШИМ ПОВНОЗНАЧНИМ КОМПОНЕНТОМ.
- *Дивіться, яке сьогодні блакитне небо.*

ГОЛОВНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

ПІДМЕТ

```
graph TD; A[ПІДМЕТ] --> B[ПРОСТИЙ ПІДМЕТ  
( одне слово)]; A --> C[СКЛАДЕНИЙ ПІДМЕТ  
( 2 і більше слів)];
```

ПРОСТИЙ
ПІДМЕТ
(одне слово)

СКЛАДЕНИЙ
ПІДМЕТ
(2 і більше слів)

ПРИСУДОК

***ДРУГОРЯДНІ
ЧЛЕНИ
РЕЧЕННЯ***

ДОДАТОК

- **ДРУГОРЯДНИЙ ЧЛЕН РЕЧЕННЯ, ЩО НАЗИВАЄ ПРЕДМЕТ І , ВІДПОВІДАЮЧИ НА ПИТАННЯ НЕПРЯМИХ ВІДМІНКІВ, МОЖЕ ВИРАЖАТИ:**
 - 1. об`єкт, на який переходить дія предмета;**
 - 2. об`єкт чуття, думки, мовлення, бажання, прагнення доповнити дію;**
 - 3. об`єкт володіння, передачі або привласнення.**

ДОДАТОК

- ПРЯМИЙ ДОДАТОК
НАЗИВАЄ ПРЕДМЕТИ,
ПРОЦЕСИ, СТАНИ, НА
ЯКІ БЕЗПОСЕРЕДНЬО
ПЕРЕХОДИТЬ ДІЯ (Зн.
в. без прийменника,
іноді Р.в. без
прийменника).
- НЕПРЯМИЙ ДОДАТОК
– В УСІХ ІНШИХ
ФОРМАХ.
- Мамин брат завіз нам
зранку цукру. (прямий)
- Лоша наблизилосся до
річки. (непрямий)

ОЗНАЧЕННЯ

- ЦЕ ДРУГОРЯДНИЙ ЧЛЕН РЕЧЕННЯ, ЩО ВКАЗУЄ НА РІЗНІ СТАТИЧНІ ОЗНАКИ ПРЕДМЕТА, ЯВИЩА, СТАНУ, ПРОЦЕСУ ТОЩО. ОЗНАЧЕННЯ ПІДПОРЯДКОВАНЕ ІМЕННИКУ Й ВІДПОВІДАЄ НА ПИТАННЯ *ЯКИЙ? ЧИЙ? КОТРИЙ? СКІЛЬКОХ?*
- ОКРЕМО ВИРІЗНЯЮТЬ **ПРИКЛАДКУ** ЯК РІЗНОВИД ОЗНАЧЕННЯ.

ОЗНАЧЕННЯ

- УЗГОДЖЕНЕ – ТАКЕ ОЗНАЧЕННЯ, ЩО ВЖИВАЄТЬСЯ В ТАКІЙ ГРАМАТИЧНІЙ ФОРМІ РОДУ, ЧИСЛА Й ВІДМІНКА, В ЯКІЙ СТОЇТЬ ОЗНАЧУВАНЕ СЛОВО.
- До чаю подали *густий золотавий мед*.

- НЕУЗГОДЖЕНЕ – В УСІХ ІНШИХ ФОРМАХ.
- *Очі хлопця зупинилися на іграшці.*

ПРИКЛАДКА

як різновид означення

- **СПЕЦИФІЧНИЙ РІЗНОВИД ОЗНАЧЕННЯ, ВИРАЖЕНОГО ІМЕННИКОМ (АБО СУБСТАНТИВОВАНИМ СЛОВОМ) , ЩО ДАЄ ДРУГУ НАЗВУ ПРЕДМЕТУ ЧИ ЯВИЩУ.**
- **БІЛЯ ДЕРЕВА СТОЯЛА ЧОРНЯВА *ДІВЧИНА-ГРЕКИНЯ*.**

ОБСТАВИНА

- ЦЕ ДРУГОРЯДНИЙ ЧЛЕН РЕЧЕННЯ, ЯКИЙ УКАЗУЄ НА СПОСІБ, МІРУ ТА СТУПІНЬ ДІЇ, ПРОЦЕСУ, СТАНУ, А ТАКОЖ НА МІСЦЕ, ЧАС, ПРИЧИНУ, МЕТУ, УМОВУ ІСНУВАННЯ ПРЕДМЕТА, ЯВИЩА ТОЩО. ВІДПОВІДАЮТЬ НА ПИТАННЯ ЯК? ДЕ? КУДИ? ДОКИ? ЗВІДКИ? ДЛЯ ЧОГО?
- Яків, *усупереч правилам*, вирішив зробити по-своєму.

ОБСТАВИНА СПОСОБУ Дії

- ДАЄ ЯКІСНУ ХАРАКТЕРИСТИКУ ДІЇ ЧИ СТАНУ, ОЗНАЧАЄ СПОСІБ ЗДІЙСНЕННЯ АБО ВИЯВУ ОЗНАКИ ВИРАЖЕНОЇ ДІЇ І ВІДПОВІДАЄ НА ПИТАННЯ **ЯКИМ СПОСОБОМ?**
- *Шляхи засипаючи*, завиває лютнева хуртовина.
(виражена дієприслівниковим зворотом)

ОБСТАВИНА МІРИ І СТУПЕНЯ

- ХАРАКТЕРИЗУЄ ДІЮ, СТАН, ОЗНАКУ ЩОДО ІНТЕНСИВНОСТІ ЧИ МІРИ ЇХ ВИЯВУ І ВІДПОВІДАЮТЬ НА ПИТАННЯ *СКІЛЬКИ РАЗІВ? У СКІЛЬКИ РАЗІВ? ЯК БАГАТО? ЯК ЧАСТО?*
- Я *так* її, я так люблю мою Україну убогу...

ОБСТАВИНА МІСЦЯ АБО НАПРЯМКУ

- ДАЮТЬ ПРОСТОРОВУ ХАРАКТЕРИСТИКУ ДІЇ, ОЗНАКИ І ВІДПОВІДАЮТЬ НА ПИТАННЯ *ДЕ?* *ЗВІДКИ?* *КУДИ?*
- *Попереду* колони гуркотіла вантажівка.

ОБСТАВИНА ЧАСУ

- **УКАЗУЄ НА ТЕ, КОЛИ ВІДБУВАЄТЬСЯ ДІЯ ПРИСУДКА АБО ЯК ДОВГО ВОНА ТРИВАЄ І ВІДПОВІДАЄ НА ПИТАННЯ :З ЯКИХ ПІР? ДОКИ? НА ЯКИЙ ЧАС? КОЛИ? ЯК ДОВГО?**
- *Опівночі* приїхали до місця призначення.

ОБСТАВИНА ПРИЧИНИ

- **УКАЗУЄ НА ПРИЧИНУ, ПІДСТАВУ
ВИНИКНЕННЯ ДІЇ ЧИ ОЗНАКИ Ї
ВІДПОВІДАЄ НА ПИТАННЯ : З ЯКОЇ
ПРИЧИНИ? ЧЕРЕЗ ЩО? ЧОМУ? НА ЯКІЙ
ПІДСТАВІ?**
- ***Завдяки допомозі* ми змогли подолати
труднощі.**

ОБСТАВИНА МЕТИ

- УКАЗУЄ НА ЯВИЩА, ПРОЦЕСИ, ПРЕДМЕТИ ТОЩО, ЯКІ Є БАЖАНИМ РЕЗУЛЬТАТОМ ДІЇ СУБ'ЄКТА І ВІДПОВІДАЄ НА ПИТАННЯ : З *ЯКОЮ МЕТОЮ? ДЛЯ ЧОГО?*
- *Заради* світлого *майбуття* давайте об'єднаємо зусилля.

ОБСТАВИНА УМОВИ

- ВИРАЖАЄ УМОВИ, ЗА ЯКОЇ ВІДБУВАЄТЬСЯ ЧИ МОЖЕ ВІДБУВАТИСЯ ДІЯ, ПЕРЕБУВАННЯ В ПЕВНОМУ СТАНІ Й ВІДПОВІДАЄ НА ПИТАННЯ : *ЗА ЯКОЇ УМОВИ?*
- *Лежачи* й сокира ржавіє.

ОБСТАВИНА ДОПУСТУ

- **УКАЗУЄ НА УМОВИ, УСУПЕРЕЧ ЯКИМ ВІДБУВАЄТЬСЯ ДІЯ АБО ЗБЕРІГАЄТЬСЯ СТАН, І ВІДПОВІДАЄ НА ПИТАННЯ : УСУПЕРЕЧ ЧОМУ? НЕЗВАЖАЮЧИ НА ЩО?**
- **Яків, *усупереч правилам*, вирішив зробити по-своєму.**

ОДНОСКЛАДНЕ ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ

- **ОДНОСКЛАДНИМ** НАЗИВАЄТЬСЯ РЕЧЕННЯ, У ЯКОМУ НАЯВНИЙ ЛИШЕ ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ ЧЛЕНІВ І ЯКЕ ЗМІСТОМ НЕ ПЕРЕДБАЧАЄ ВІДСУТНЬОГО.
- *НАДВОРІ ВЖЕ ЗОВСІМ **РОЗВИДНІЛОСЬ.***

Одно-
складн
і
реченн
я

Означе
-
но-
особов
і

Неозна
-
чено-
особов
і

Узагал
ь-
нено-
особов
і

Безосо
-
бові

Інфіні-
тивні

Називн
і

ОЗНАЧЕНО-ОСОБОВІ РЕЧЕННЯ

- ЦЕ ТАКІ ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ, У ЯКИХ ГОЛОВНИЙ ЧЛЕН ОЗНАЧАЄ ДІЮ, ЩО СТОСУЄТЬСЯ ПЕВНОЇ ОСОБИ (ОСІБ). ПРИСУДОК МАЄ ФОРМУ ДІЄСЛОВА 1-ї, 2-ї ОСОБИ ОДНИНИ Й МНОЖИНИ . (ВЖИВАЮТЬСЯ У ДІАЛОГАХ, МОНОЛОГАХ ТА ПОЕТИЧНІЙ МОВІ)
- НЕ ДЛЯ СЕБЕ **СТАРАЮСЬ**.

НЕОЗНАЧЕНО-ОСОБОВІ РЕЧЕННЯ

- ЦЕ ТАКІ ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ, У ЯКИХ ГОЛОВНИЙ ЧЛЕН ВИРАЖЕНИЙ ДІЄСЛОВОМ 3-Ї ОСОБИ МНОЖИНИ ТЕПЕРІШНЬОГО АБО МАЙБУТНЬОГО ЧАСУ І ВКАЗУЄ НА НЕОЗНАЧЕНУ ОСОБУ. (ВЖИВАЮТЬСЯ В НАУКОВОМУ, ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ, ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ТА РОЗМОВНОМУ СЛИЛЯХ).
- Скоро **погасять** світло

УЗАГАЛЬНЕНО-ОСОБОВІ РЕЧЕННЯ

- ЦЕ ТАКІ ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ, У ЯКИХ ГОЛОВНИЙ ЧЛЕН, ВИРАЖЕНИЙ ОСОБОВИМ ДІЄСЛОВОМ, ОЗНАЧАЄ ДІЮ, СТАН. ОЗНАКУ, ЩО СТОСУЄТЬСЯ БУДЬ-ЯКОЇ ОСОБИ ВЗАГАЛІ. (ТАКИМИ РЕЧЕННЯМИ Є ПРИКАЗКИ, ПРИСЛІВ'Я, ЗАГАДКИ)
- *ЯК ДАЄМО, ТАК І МАЄМО*

БЕЗОСОБОВІ РЕЧЕННЯ

- ЦЕ ТАКІ ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ, СИНТАКСИЧНО ПОВНІ, У ЯКОМУ ГОЛОВНИЙ ЧЛЕН ОЗНАЧАЄ ДІЮ ЧИ СТАН, ЩО НЕ СПІВВІДНОСИТЬСЯ З ВИКОНАВЦЕМ.
- НІДЕ *НЕМАЄ* ПОРЯТУНКУ.

ІНФІНІТИВНІ РЕЧЕННЯ

- ЦЕ ТАКІ ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ, У ЯКИХ ГОЛОВНИЙ ЧЛЕН ВИРАЖЕНИЙ ІНФІНІТИВОМ.
- ЗОРІ НА НЕБІ *НЕ ПЕРЕРАХУВАТИ*.

НАЗИВНІ РЕЧЕННЯ

- ЦЕ ТАКІ ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ, У ЯКИХ НАЯВНИЙ ГОЛОВНИЙ ЧЛЕН СПІВВІДНОСИТЬСЯ З ПІДМЕТОМ І ВИРАЖЕНИЙ Н.В. ІМЕННИКА ОДНИНИ ЧИ МНОЖИНИ.
- *СОНЯЧНІ ЧУДОВІ **ДНІ**.*

ТРЕНУВАЛЬНІ ВПРАВИ
З ТЕМИ
“ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ”

ПЕРЕКЛАД

- ПРИНИМАТЬ УЧАСТИЕ-
- ГОД ОТ ГОДА-
- ЛИЦОМ К ЛИЦУ-
- ДВА РАЗА В НЕДЕЛЮ-
- ШАГ ЗА ШАГОМ-
- СЛУШАТЬ МУЗЫКУ-
- УВАЖАТЬ СТАРШИХ-
- НА ПРОТЯЖЕНИИ НЕДЕЛИ-
- ЗАНЯТИЕ ПО МАТЕМАТИКЕ.

**ПЕРЕПИСАТИ І ВИЗНАЧИТИ ВИД РЕЧЕННЯ ЗА МЕТОЮ
ВИСЛОВЛЮВАННЯ, ПІДКРЕСЛИТИ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ.**

- **Я ХОЧУ ПРАВДІ БУТИ ВІЧНИМ ДУГОМ І
ВОРОГОМ ОДВІЧНИМ ЗЛУ.**
- **ПАХНЕ ХЛІБОМ ЗЕМЛЯ,ЩО ДАЛА МЕНІ
СОНЦЕ І КРИЛА.**
- **НЕПОВТОРНІ КАРТИНИ ДИТИНСТВА!**
- **ЩО ЛЮБИШТИ НАЙБІЛЬШОЮ ЛЮБОВ'Ю?**
- **БАГАТО ЛІТ ПЕРЕВЕРНУЛОСЬ, ВОДИ ЧИМАЛО
УТЕКЛО.**

Утворіть з поданих словосполучень поширені реченні і зробіть повний синтаксичний розбір.

- Шумів вітер; загула хуртовина; забілили сніги;
потекли струмки; розливається річка; хвилі
плещуться; линуть журавлі; грім гуркоче;
пронеслась злива; зацвіли каштани; настало
літо; сонце встає; пахне мед; досягають вишні;
спіє жито; почалися жнива.

Текст розбийте на речення і абзаци, поставте потрібні розділові знаки.

- Я утомився / мене втомили люди / мені докучило бути заїздом / де вічно товчуться оті створіння / кричать / метушаться і сміються / повідчиняли вікна / провітрити оселю/ викинуть разом із сміттям і тих / що сміяться / нехай увійдуть у хату чистота і спокій / хто дасть мені втіху бути самотнім / смерть / сон / як я чекав їх часом / а коли приходив той прекрасний брат смерті і брав мене до себе/ люди і там чигли на мене/ вони сплітали своє існування х моїм в химерну сітку / намагалися налити мої вуха та моє серце тим / чим самі були повні...

**До поданих односкладних речень
добери синонімічні двоскладні й запиши
їх.**

- **У КІМНАТІ ПАХЛО СВІЖОЮ ТРАВОЮ. -**
- **ЙОМУ НЕ СПАЛОСЯ. -**
- **У ДВЕРНІ ЩІЛИНИ ДМЕ ХОЛОДОМ. -**
- **ВСІ СТЕЖКИ ПОЗАМІТАЛО СНІГОМ. -**
- **ЇЙ НЕ СИДІЛОСЯ НА МІСЦІ. -**
- **НА ДУШІ НЕСПОКІЙНО. -**

ВІДРЕДАГУЙТЕ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

- **ЗАЗНАТИ ГОРЕ ; ПОВІДОМИТИ КЛІЄНТА;
НАСЛІДУВАТИ ДОРΟΣЛИМ; ПРАЦЮВАТИ ПО
СУБОТАМ; ХВОРИЙ ГРИПОМ; СМІЯТИСЯ НАД
СОБОЮ; ВЛАСТИВИЙ ДЛЯ РИНКОВОЇ
ЕКОНОМІКИ; ЗГІДНО НАКАЗУ ДИРЕКТОРА;
ДОГЛЯДАТИ ЗА ХВОРИМ; ГОВОРИТИ НА
УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.**

Поставте розділові знаки в кінці речень і переписіть, підкреслити ГО.

- Я повний приязні до сонця і йду просто до нього, лице в лице
- Повернутись до нього спиною – крий Боже
- Яка невдячність дуже щасливий, що стрічаюсь з ним тут, на просторі, де ніхто не затулить його обличчя, і кажу до нього :”Сонце Я вдячний Ти сієш у мою душу золотий засів – хто знає, що вийде з того насіння

Перепишіть, визначте вид односкладного речення.

- Нікому не дано змінити безповоротний часоплин.
- Красива ніч, велика ніч, як марево сторіч.
- Батьківщино, здалека пошли нам терпіння й відваги.
- День такий сонячний і теплий сьогодні.
- Мені показували з кручі Дніпро.
- Решетом воду неносять.

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ

З ТЕМИ

“ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ”

1. Складним є речення:

- А) Мудрість, кажуть, приходить з роками.**
- Б) Про людину кажуть, що вона велетень, бог, гігант.**
- В) Стояв ліс, опушений білим інеєм.**
- Г) Грими, моя пісне могутня, ясна, на всім українським роздоллі.**

2.Поширеним є речення:

- А) Хай кожен із вас заспіває.**
- Б) Вони будуть відпочивати.**
- В) Тут весело.**
- Г) Хлопець виявився не ликом шитий.**

3.Непоширеним є речення:

- А) Двадцять п'ять слухачів
зараховано.**
- Б) Дізнався напередодні події.**
- В) Не буду собі цим сушити голови.**
- Г) Я почав читати.**

4. Неповним є речення :

- А) Тихо, й тепло, й скрізь червоно.**
- Б) Широка ріка спокійно дрімає в легкому тумані.**
- В) А сонце по-новому світилося в небі голубому.**
- Г) Од щастя – кругом голова, і пристрасть негасима.**

5. Складений дієслівний присудок ужито в реченні :

- А) Світ рухливим і мінливим став.**
- Б) Словом і піснею славити хочу щедре
братерство і нашу родину.**
- В) Ніколи пий ворожі коні не будуть воду в
Дніпрі.**
- Г) Великі поети не вміють писати віршів.**

6. Складений іменний присудок ужито в реченні:

- А) Сміливі завжди мають щастя.**
- Б) Я хочу бути корсним
Батьківщині.**
- В) Людина починається з добра.**
- Г) Степ став сліпучою, гулкою
цілиною.**

7. Виділене слово є означенням у реченні:

- А) Київ – місто прекрасне, як усмішка *долі*.
- Б) Ми часто в клопотах втрачаємо реальне відчуття *краси*.
- В) Я відчуваю рівний пульс *народу*.
- Г) Вечірній обрій опустив *завісу*.

8. Виділене слово є додатком у реченні:

- А) Красуня задумана **осінь** золоті паруси нап'яла.
- Б) Адресовані людям вірші – найщиріший **у світі** лист.
- В) Чорнобиль – попередження, **набат**, його уроків людство не забуде.
- Г) Поет співав про **хлопця**, який за Дунаєм Здобуває славу.

9. Обставину причини вжито в реченні:

- А) Овідій прокинувся від крику.**
- Б) Люблю дивитися на воду.**
- В) Зараз у нас усього по вінця.**
- Г) То вічність узяла мене у свідки – усе запам'ятати на віку.**

10. Односкладним узагальнено-особовим є речення:

- А) Кругом поставили своїх.**
- Б) Зачекайте кілька хвилин.**
- В) Чесне діло роби сміло!**
- Г) У мене немає часу.**

БАЖАЮ УСПІХІВ!

З повагою

ЮРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ